

טבילת כלים (עבודה זרה עה)

גליון 467

איתא במשנה בדרף עה: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל יטביל, להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור וכו'. ופירש"י את שדרכו להטביל כלומר כל הראוי ליטהר בטבילה אין צריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י צונן יטביל ותו לא צריך. רש"י למד שכתוב ברישא של המשנה שכלי ששימושו בצונן טובלו במקוה ודיו. ואם הכלי צריך הכשר אז יגעיל או ילבן.

ובגמ' תנא וכולן צריכין טבילה במ' סאה. ופירש"י תנא וכולן, אף הנגעלים והמלובנים. והיינו לשיטתו שפירש במשנה שצריך להטביל כלי צונן, אז בברייתא התחדש שגם הכלים המוכשרים צריכים טבילה.

מאידך, בפירוש הראב"ד כתב יטביל פי' ידיחוהו במים כדרך תשמישו, לא דיברה המשנה על טבילת מ' סאה. וכן כתב בחי' הריטב"א טבילה דמ' סאה לא איירי במשנתנו. ולפי"ז בברייתא נתחדש שכולם צריכים טבילה, דחוץ מהדין לנקות ולהכשיר יש דין להטביל. יש מח' ראשונים אם טבילת כלים מוזכרת במשנה.

עוד מבואר בגמ', מנהני מילי, אמר רבא דאמר קרא כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. ופירש"י וטהר, קרא יתירא הוא האי וטהר. מכאן נלמד הדין של טבילת כלים שנקנו מגוי. ועוד דרשו, מי נדה ללמד שצריך מ' סאה כטבילת הנדה, ולא די ברביעית שמועילה לטבילה מטומאה. ובהמשך הסוגיא, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אפי' כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת אי הכי אפי' זווי דסרבלא (ופירש"י מספרים שגוזזים בהן בגדי צמר). א"ל כלי סעודה אמורין בפרשה. חידש רב נחמן שהדין של טבילת כלים אינו דוקא בכלי שנשתמש בו באיסור אלא אפילו בכלי חדש. והקשה רב ששת דאם אינו קשור לבליעות של איסור והוי סתם גזיה"כ להטביל אז בכל כלי מלאכה יצטרך להטביל. ותירץ ר"נ דהפרשה מדברת על כלי סעודה בלבד.

ולכאורה למסקנת הגמ' אין קשר בין המצוה של טבילת כלים למצוה של הגעלת כלים דהגעלת כלים נצרכת להכשיר את הכלי שלא יהיו בליעות של איסור, ואילו טבילת כלים היא גזיה"כ שכלי סעודה שקונים מגוי צריכים טבילה בין השתמשו בהם בין לא השתמשו בהם כלל.

והנה נחלקו הראשונים אם הדין של טבילת כלים הוא מצוה דאורייתא או לא. בפשטות משמע מהסוגיא שהוא מצוה דאורייתא שנלמדת מדרשה גמורה דכתיב וטהר ובמי נדה. אבל י"א דהוי אסמכתא.

ברמב"ם כתב (פי"ז מאכלות אסורות ה"ה) טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחין מן הגוים ואחר כך יותרו לאכילה ושתייה אינה לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר וכו' וטהר וכו'. ומפי השמועה למדו שאין מדבר אלא בטהרתן מידי גיעול גוים, לא מידי טומאה, אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי גוים.

וכתב בכס"מ מדברי רבינו נראה שהוא סובר שטבילה זו מדרבנן, וכ"כ הר"ן גבי משכנתא שזה דעת רבינו. ובתשובות הרשב"א (ח"ג סי' רנה) כתב דמדברי הרמב"ם יראה שהוא סבור שהיא מדאורייתא ופשטא דשמעתא בשלהי ע"ז הכי משמע. ונראה שטעמו מפני שראה שכתב רבינו ומפי השמועה למדו. ובלח"מ הוסיף שלמד הרשב"א ברמב"ם שהוא מדאורי' כי קראו דברי סופרים, ודברי סופרים הוא הלל"מ.

אמנם בחי' הרשב"א בסוגיין כתב דהרמב"ם ס"ל דטבילת כלים מדברי סופרים, ולכן במשכנתא פסק דא"צ טבילה כי ספק דרבנן לקולא, וקראי אסמכתא בעלמא. ובמגיה לשו"ת הרשב"א (של מכון ירושלים) כתב דכנראה יש ט"ס בשו"ת הרשב"א, וצ"ל הרמב"ן ולא הרמב"ם, דלרמב"ם הוא מדרבנן. אבל הלח"מ ביאר (שם הל' ו') שלמרות דהוי מדאורי', היות ואינו מפורש בתורה אלא מפי השמועה הקלו בספק.

ובישועות יעקב (יו"ד סי' קכ) כתב אף אי צריך טבילה מדאורי' האיסור השתמשות מדרבנן, דכתב דפשוט שאין איסור להשתמש בכלי מדאורי' לפני הטבילה דהרי אין כאן טומאה שיטמא את המשתמש דהרי אם

נשתמש בו מותר בדיעבד אלא דגוף הטבילה היא מן התורה, והתורה הצריכה טבילה בזמן שיזדמן לו מים. ובזה אתי שפיר לשון הרמב"ם שכתב דטבילת כלים שלא ישתמש בהם עד שיטבול הוא מדברי סופרים ואח"כ כתב מפי השמועה למדו וטהר הוא טבילה. והיינו דעיקר הטבילה הוא מן התורה אמנם איסור השתמשות בכלי קודם הטבילה הוא רק מדרבנן. וכן כתב בביאור הלכה (סי' שכג סע' ז) דאין איסור להשתמש כי אם מדרבנן אפי' לדעת הסוברים שהטבילה היא מן התורה.

אמנם באור זרוע כתב (פסקי עבודה זרה סי' רצג) גזיה"כ דאסר רחמנא להשתמש בהם בלא טבילה. והנה בהמשך הסוגיא מבואר דמגעילין ומטבילין והן טהורין. ומשמע שהסדר הוא להגעיל ואח"כ להטביל אבל בתוס' (בד"ה מגעילין וכו') כתבו לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל ברישא דהך טבילה אינה בשביל טומאה דליהוי כטובל ושרץ בידו, דאפילו חדשים צריכין טבילה וכו' והא דתני בברייתא מגעילין ברישא משום דחמירא משום האיסור.

אמנם בחי' הריטב"א ועוד כתבו דהסדר הוא לעיכובא, והביא דפירשו בירושלמי לפי שיצאו מטומאתן של נכרים לקדושתן של ישראל, ואם יטביל קודם הוי כאדם הטובל ושרץ בידו דלא עלתה לו טבילה כלל. והנה בגדר הדין של טבילת כלים מבואר בריטב"א ע"פ הירושלמי (הנ"ל) שיצא מטומאתן של נכרים לקדושתן של ישראל. אבל אין הטבילה באה מדין גיעולי נכרים דהא אפי' בכלים חדשים שאין בהם שום חשש חייב להטביל.

ובחי' הרשב"א (יבמות מז) השווה בין טבילת גר לטבילת כלים, שכמו שבכלים צריך טבילה אחרי הגעלה כך גם בגירות צריך מילה ואח"כ טבילה כיון שהטבילה כוללת עיקר גירות ולצאת מטומאת גוים וליכנס בקדושת ישראל לפיכך צריכה לבסוף (אלא דהביא דהראב"ד כתב שאינו לעיכובא בטבילת כלים).

אמנם לשון הרמב"ם היא (כנ"ל) טבילה זו שמטבילין וכו' ואח"כ יותרו לאכילה, משמע שגדר הטבילה הוא להתירו בשימוש. וכן דייק באבני נזר (יו"ד קו) דהטבילה מוציאה מידי איסור אכילה בכלים אלה. אבל בתוס' (הנ"ל) שנקטו שהסדר הוא לאו דוקא כתבו דהקדימו ההגעלה משום דחמירא מפני האיסור. משמע דלפני ההגעלה יש איסור אבל לפני הטבילה אין איסור אלא שיש מצוה להטביל. אסור להשתמש כי יש מצוה להטביל אבל אין מטרת הטבילה להתיר איסור שימוש.

והנה רש"י בפירושו על התורה (פר' מטות לא, כג) כתב אך במי נדה יתחטא, ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות. ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראוים לטבול מהם נדה וכמה הם ארבעים סאה. ברש"י משמע שגדר הטבילה הוא להכשיר מן האיסור. ואע"פ שבסוגיין כתב דהוא גזיה"כ, היינו דגם בכלים חדשים צריך להטביל אבל יסוד החיוב הוא להכשיר כמו הגעלה וליבון.

במאירי כתב דהטבילה היא על שיוצאין מטומאת גיעול לקדושת מאכלות. ושוב כתב דעיקרה לכניסת קדושת מאכלות ולכן צריך שיגעיל קודם, שאם אתה מטבילין עד שלא הוכשרו היאך הם נכנסים בה לקדושה ועדיין אינם ראויים לה ונמצא הכלי טובל ושרץ בידו. ואם הפך הסדר אינו מועיל. והראב"ד הקל בדיעבד. מבואר במאירי שאין הטבילה להעלות הכלי לדרגת יהודי וכעין גירות אלא היא מכשירה את הכלי שיוכל היהודי לאכול בו בקדושה. מטרת הטבילה להכשיר הכלי שיהא ראוי לאכול בו. וי"ל דכעין זה למד רש"י.

ובזה יתיישב הא דהקשה בפני יהושע (שבת נח): למה כתוב אך במי נדה יתחטא באמצע בין תעבירו באש ובין תעבירו במים, וטפי הו"ל למכתב לבסוף בתר תעבירו במים והוי קאי שפיר אכל הכלים דלעיל מיניה (ועיי"ש מה שתירץ). דלפי הנ"ל י"ל שהדגיש בפסוק שאין הטבילה במים דין אחר אלא ביסודו הוא אותו דין של תעבירו באש, שכדי להכשיר את הכלי ולקדש אותו לאכילה צריך גם הכשר וגם טבילה.

ובזה יובן למה רש"י למד שבמשנה כתוב הדין של טבילת כלים ואילו לשאר הראשונים הוא בכלל אינו מוזכר במשנה, דלשאר הראשונים דין טבילת כלים הוא דין אחר, גזיה"כ (או מדרבנן) להטביל כלי שנקנה מן הגוי אבל לרש"י שגדר הטבילה הוא להכשיר מן האיסור, הוא מוזכר יחד עם דיני הגעלה וליבון. ויוצא דלתוס' טבילת כלים היא מצוה נפרדת, ולריטב"א גדרו כעין גירות של הכלי. וי"א דהטבילה באה להתיר השימוש בכלי, למאירי ע"י תוספת קדושה לאכילה, ולרש"י בתור הכשר, וכעין הגעלה וליבון.